

Mij is gevraagd hier als woordkunstenaar iets te zeggen over ons thema *Vrijheid in de tussenruimte*. Nou ben ik niet zo'n uitgesproken woordheld, maar vooruit. Hier sta ik. Ach, het is ook wel een mooie gelegenheid om jullie mee te nemen in mijn gedachtenproces. Tot nu toe.
Komt-ie.

De Franse schrijver Georges Bataille schreef in zijn boek *De Innerlijke Ervaring* (1943) over het vreemde fenomeen dat ontstaat op het moment dat je iets benoemt dat eigenlijk niet te benoemen valt. Neem bijvoorbeeld het woord *stilte*. Daarin komt dat goed naar voren. Praten over *Stilte* heft direct het geluid op dat het woord is. Ik praat nu immers over stilte en klets er daarmee dwars doorheen. Weg *stilte*.

Ik vond datzelfde ook in *tussenruimte*. Want wat is het? En wat als je tussenruimte definieert. Als wij kunstenaars tussenruimte gaan vormgeven. Een vorm geven. Is de tussenruimte dan nog tussenruimte?

Ik schreef er in september al het volgende gedicht over:

Tussenruimte

*Gedefinieerd door de randen,
door wat het niet is,
is tussenruimte
het verloren contact tussen A en B.*

*Waar licht niet weerkaatst,
waar woorden niet beklijven,
waar niets resoneert.
Het ongesprokene blijft.*

*Daar begint het zoeken,
naar identiteit,
naar betekenisvolle vulling
en voltrekt zich het lot van tussenruimte.*

*De paradox zo je wilt.
Niets te zijn en iets te binden,
betekenis krijgen, verdwijnen
en elders tussen weer verschijnen.*

Bis

Maar misschien had ik het wel mis, dat tussenruimte het verloren contact is tussen A en B, dat het een plek is waar licht niet weerkaatst, woorden niet beklijven en niets resoneert, waar het ongesprokene blijft. Dat het niets is.

Ik vond intussen een proefschrift van Caroline Langendoen, vormgeefster. Dat proefschrift heet: *You, me and everything in between*. Zij zegt het volgende over *tussenruimte*:

De ontmoeting is essentieel voor het ontstaan van de tussenruimte. Dit is het eerste moment waarop er aan het bestaan van het andere object of de andere persoon notie wordt gegeven.

Ja, tussenruimte bestaat bij de gratie van de objecten of personen die die tussenruimte begrenzen. In de kunst noemen we het de *restvorm*, in de grafische vormgeving de *witruimte*. MAAR tussenruimte is niet niets, zegt Langendoen. Het is niet het verloren contact tussen A en B. Het is juist de relatie tussen A en B. De relatie tussen objecten, tussen mensen, tussen mens en object. De relatie tussen toeschouwer en kunst.

Wat interessant is aan deze tussenruimte, zegt ze, is de manier waarop het verandert als je iets wilt zeggen, als je jezelf wilt uitdrukken of als je reageert op een eerdere actie. Meest belangrijk: het is een actie-reactie van doorlopende conversatie tussen delen van de tussenruimte. De betekenis van een 'kunstwerk' ligt in de verandering die het teweegbrengt bij de kijker.

Er gebeurt iets in die tussenruimte. Er gebeurt iets in de relatie tussen A en B. Dat wat daar gebeurt is wat kunstschilder en beeldhouwer Marcus Lüpertz *Zwischenraumgespenster* noemt. Vertaald is dat *tussenruimtegespook*. Lüpertz schrijft:

Het feit dat tussenruimte er is als iets fysieks in de waarneembare ruimte maakt gespook mogelijk.

Het zijn de vormen en schaduwen die soms kunnen opdoemen tussen de vorm en de achtergrond, het schemergebied tussen het herkennen en het betekenis geven aan deze schim.

Tussenruimte gaat dus over wat mensen, dingen of kunstwerken met elkaar uitspoken!

Wat ons dat ook leert: tussenruimte heeft grenzen.

Net als vrijheid trouwens, het andere deel van ons thema.

Maar waar tussenruimte gaat over de ruimte en relatie TUSSEN de grenzen, gaat vrijheid juist over de relatie MET die grenzen. Want hoe vrij zijn wij binnen die grenzen, hoe vrij zijn wij om die grenzen op te rekken of over te gaan?

Van Dale zegt het ook. Vrijheid is *'Een daad die de gewone grenzen overschrijdt'*.

Vrijheid is, zeg maar, het spel MET grenzen. En kan dus niet zonder die grenzen.

Soms wint de vrijheidszoeker en soms wint de grens. Maar het spel zelf geeft spanning.

Mijn vrouw is toevallig net bezig met een cursus filosofie en leest daarvoor werk van Fjodor Dostojevski. Dostojevski was een Russisch romanschijver en publicist uit de 19^e eeuw. Je kunt hem kennen van *Crime and punishment*. Wat mijn vrouw las, sloot mooi aan op dit thema:

*Volgens Dostojevski vervalst vrijheid zonder
(morele) begrenzungen in gekte en in chaos.*

En dat deed me dan weer denken aan het liedje *Crazy*, van Gnarl Barkley uit 2006.

Ik heb een deel vertaald in het Nederlands:

Gek

*Ik weet nog toen, ik weet het nog.
Ik weet het nog,
ik werd gek.
Er was iets aangenaams aan die plek.*

*Zelfs je emoties hebben een echo
in zo veel ruimte,
als je daar bent, onbezorgd,
niet meer in werkelijkheid geborgd.*

*Maakt dat mij gek? Misschien.
Maar heb jij alles onder controle?
Ik moet het nog zien.*

Maar wat mooi is het dus eigenlijk dat wij een metalen kubus hebben gekregen, een metalen frame met overduidelijke keiharde grenzen.

*Magere ribben,
stalen staketsels,
piketten
en vlakken.*

*Oh, afgebakende balk,
oh, platonisch lichaam, zo teder.
Aan ons de relatie
aan te gaan met een hexaëder*

Voor ieder die zo'n kubus heeft en er iets mee moet doen: Succes! Ik wens jullie succes. En een klein beetje gekte, binnen de grenzen. En veel gespook.

Oh, en over Russen gesproken....

Ik sluit af met iets dat me overkwam toen ik op Facebook wat schreef over ons thema *Vrijheid in de tussenruimte*.

(Dank je wel nog Tanja voor de inspiratie)

Russenruimte

*Op Facebook schreef ik
vrijheid in de russenruimte.
Ik dacht meteen aan Joeri,
Gagarin natuurlijk, de eerste mens
die in de ruimte was.*

*Aan Lajka, de eerste blaffer daar.
In een metalen frame het niets ingeschoten.
De eerste levende ruimtereis
die buiten elke bekende grens
dodelijk was.*

*Maar toen ik mijn typefout nog eens las,
werd het om me heen eventjes heel stil.
Want wat wil,
de wens,
de Rus?*

Vrijheid in de tussenruimte dus?